

VODA – NEVIDNI FENOMEN V POLITIČNI MISLI

izr. prof. dr. ANDREJ A. LUKŠIČ, izr. prof. ¹

Povzetek

Vprašanje upravljanja in menedžiranja z vodami je bilo v prvotnih agrarnih družbah vezano praviloma le na površinske vode, ki so bile zanimive za različne načine rabe. Upravljanje je bilo organizirano tako, da je bila glavni akter upravljanja država ali relativno avtonomna skupnost. Proces modernizacije, urbanizacije in industrializacije družb je upravljanje in menedžiranje z vodnimi viri modificiral na ta način, da se je kot glavni akter na zgodovinskem odru znova pojavila država, tokrat oblečena v nacionalne barve, ki se je prek upravljanja in menedžmenta ponudbe (usmerjen v izgrajevanje novih vodnih infrastrukturnih sistemov) tudi sama vzpostavljala kot taka. Na prelomni točki, ko ni več dovolj poskrbeti samo za nove infrastrukturne objekte in sisteme, s katerimi bi zadovoljevali rastoče potrebe po vodi, temveč je treba poskrbeti tudi za ukrepe, s katerimi se zaščitijo vodni viri in skupnosti pred ekstremnimi razmerami, je treba v določanje družbene prioritete glede rabe vode vključiti vse zainteresirane, pri tem pa upoštevati okoljsko in ekološko etiko ter deliberativna pravila komuniciranja in odločanja. Komunikacijski proces, ki bi zadovoljil vsem tem kriterijem, pa je mogoče speljati le s transcendiranjem obstoječih liberalno-demokratskih institucionalnih aranžmajev.

Ključne besede: država, industrializacija, modernizacija, nacionalna država, prvotne agrarne družbe, transcendiranje liberalno-demokratskega institucionalnega aranžmaja.

Abstract

The issue of water governance and management in the original agrarian societies was usually confined to surface waters, which were of interest for different uses. Governance was organised in such a way that either the state or a relatively autonomous community was the main actor of governance. The process of modernisation, urbanisation and industrialisation of societies has modified the governance and management of water resources in such a way that the state, this time dressed in national colours, has reappeared as the main actor on the historical stage, and has established itself as such through governance and supply management (aimed at building new water infrastructure systems). At a turning point, when it is no longer enough to provide new infrastructure facilities and systems to meet growing water demands, but also to take measures to protect water resources and communities from extreme conditions, it is necessary to involve all stakeholders in setting societal priori

¹ Izr. prof. dr. Andrej A. Lukšič, izr. prof. (predavatelj in raziskovalec), Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Center za politično teorijo

ties for water use, taking into account environmental and ecological ethics and deliberative rules of communication and decision-making. However, a communication process that satisfies all these criteria can only be achieved by transcending the existing liberal-democratic institutional arrangements.

Keywords: industrialisation, modernisation, original agrarian societies, state, nation-state, transcendence of liberal-democratic institutional arrangements.

1. UVOD

Kot ugotavljajo nekateri strokovnjaki in strokovnjakinje za vode, je težava z upravljanjem z vodami v Sloveniji velika. Menijo, da največjo težavo slovenske vodne polisi predstavljata razdrobljen sistem oskrbe in preveliko število upravljavcev. Prav mali upravljavci imajo marsikje težave pri zagotavljanju zadostne količine in kakovosti vode, posebno pitne, nimajo dovolj usposobljenega kadra ter premalo finančnih sredstev za financiranje njihove zaposlitve, investicij in vzdrževanja vodnih sistemov. V upravljanje je vpletena tako država prek različnih ministrstev kot lokalne skupnosti prek občin in upravljavcev vodovoda ter drugih sistemov. Njihove pristojnosti so na področju pitne vode zakonsko opredeljene, so pa neskladne in nedorečene tako na vsebinski, organizacijski kot tudi finančni ravni. Kljub temu imajo veliko jasno izoblikovanih predlogov, kako bi se lahko dosedanje prakse rabe voda spremenile (od uporabe sive vode v gospodinjstvih do izgradnje namakalnih sistemov za potrebe kmetijstva) (Power, 2022: 4–6).

Če je njihov opis stanja na področju voda v Sloveniji dejansko takšen (gre za ocene na podlagi izkušenj strokovnjaka, saj analize, ki bi pokazala na dejansko stanje stvari, še ni narejene), potem se mi kot politologu oziroma političnemu ekologu najprej zastavijo naslednja vprašanja: komu takšen sistem upravljanja ustreza in komu ne, kdo ima od njega koristi in kdo ne, kakšne so kratkoročne in kakšne dolgoročne posledice takega upravljanja, kdo je v sistem upravljanja vključen in kdo izključen, kdo določa razvojne in investicijske prioritete na vseh ravneh odločanja ter – ne nazadnje – kakšno konceptualno zaslombo so si kreatorji takšnega sistema upravljanja preskrbeli in ali se je v Sloveniji ta sistem uveljavil skozi avtonomne interdisciplinarne strokovne premisleke ali je morda šlo le za slepo sprejemanje mednarodno sprejetih in v Sloveniji apliciranih rešitev. To so vprašanja – če jih prevedem v politološki strokovni žargon –, ki se nanašajo tako na polisi (vsebinska raven) kot na politiki (institucionalni aranžma oziroma polisi arena) in na politiko (vzpostavljanje pravil komuniciranja in odločanja ter dejanska praksa merjenja moči med vključenimi akterji).

2. ZASTAVITEV PROBLEMA

Prispevek začnem s premislekom o nevidnosti vode kot predmetom premišljanja politične znanosti.

Nevidno je postalo nekaj, kar se je globoko poglobilo v našo mentaliteto upravljanja in menedžiranja z vodami, tako globoko, da nismo več sposobni dojeti, da to ni nekaj, kar je dano po naravi, torej podvrženo logiki delovanja naravnih zakonov ali – z drugimi besedami – nekaj neodvisnega od nas samih in naših skupnih odločitev, temveč da se je način upravljanja in menedžiranja z vodami ukoreninil in naselil v naše predstave ter se skozi vsakdanjo rutinsko prakso nenehno potrjeval šele potem, ko so se očetje tega sistema upravljanja odločili, da bodo z vodami upravljali in jih menedžirali na neki določen način; v ta namen so v ustavo napisali ustrezne člene, sprejeli področne zakone in podzakonske akte; vzpostavili ustrezne institucije v državi in civilni družbi ter jih poskušali med seboj čim bolj kompatibilno povezati v neko delujočo mrežo, ki se bo sposobna vsakodnevno spoprijemati s takšnimi ali drugačnimi razvojnimi in/ali pragmatičnimi eksistenčnimi problemi, ki jih upravljanju in menedžiranju voda nalaga vsakodnevno življenje. Institucije so sčasoma okostenele, njihovo delovanje se je rutiniziralo, nekatere probleme se je z njimi in prek njih dalo rešiti, druge le reševati, spet tretje bi se lahko bolje rešilo oziroma reševalo, posamezni pa so ostali zunaj dosega delovanja tako vzpostavljene mreže institucij. Nezadovoljstvo z učinki upravljanja in menedžiranja je raslo ter se intenziviralo zaradi različnih razlogov pri različnih akterjih – od uporabnikov voda do akademske sfere. Povsem logično je, da so ti prihajali z različnimi novimi predlogi in terjali drugačne ukrepe, ki bi omogočali, da bi ta sistem upravljanja in menedžiranja deloval bolj učinkovito ter služil namenom, zaradi katerih je bil vzpostavljen. Sčasoma pa se odpirajo tudi vprašanja, ali ni morda treba preizpraševati tudi sam sistem upravljanja, ali morda določenih ukrepov obstoječi sistem upravljanja in menedžiranja sploh ne more sprejeti (sistemске prepreke), če jih sprejme, pa jih ne more spraviti v prakso (implementacijski deficiti), praksa sama oziroma eksistenčne potrebe pa jih terjajo. V tem prispevku želim preizprašati neke nevidne predpostavke, na katerih sta utemeljena sedanje upravljanje in menedžiranje z vodami ne samo pri nas, ampak tudi na globalni ravni.

2.1 Napačni način reševanja

Prejšnja vlada se je lotevala implementacijskih deficitov s spremembo zakona in skušala nakopičeno nezadovoljstvo določenih akterjev zaradi njihovih nerešenih problemov, ki so se sistemsko generirali, rešiti na tak način, da je iz komunikacijskega in odločevalskega procesa sistemsko iztisnila tiste akterje, ki jih je pripoznala kot krivce za obstoječe stanje. Kritična javnost, dobro organizirana civilna iniciativa, ki je povezovala različne civilnodružbene organizacije (tudi ob tihi podpori nekaterih opozicijskih strank), je državljane pozvala na referendum, kjer je bil izglasovan jasen »ne« predlaganemu vladnemu zakonu, sprejetemu v državnem zboru z večino glasov, sprejem izključevalnega zakona pa preprečen.

Tak način reševanja ni niti okoljsko pravičen niti demokratičen, saj skuša z izključevanjem akterjev, torej na ravni subjektov, reševati problem, ki na tej ravni sploh ni rešljiv, saj je sistemsko generiran. Se pa s pristopom izključevanja generira politični in javni konflikt tako med javno oblastjo kot civilnodružbenimi organizacijami, znotraj javne oblasti same kot tudi znotraj civilne družbe; med njima pa se poglobljajo medsebojno nezaupanje, napetosti in razklanosti, medtem ko možnosti za reflektivno ekološko modernizacijo kot enega od možnih načinov izhoda iz obstoječe večplastne krize postajajo vse manj verjetne, avtoritarna pot pa vse bolj sprejemljiva kot edina prava pot.

V poreferendumski politični situaciji se seveda postavlja vprašanje glede obstoječega načina upravljanja in menedžiranja z vodami v Sloveniji kot tudi o možnih drugačnih konceptualnih rešitvah, ki bodo omogočale transformacijo obstoječe mreže institucij, njihovo drugačno povezanost in sodelovanje, torej upravljanje in menedžiranje, s katerima bi bili bolj kos problemom, ki jih upravljanju in menedžiranju z vodami nalagajo vsakdanje življenje ter različne rabe vode, ki so njegov najbolj vitalni del, saj brez nje življenje preprosto ni mogoče.

3. TEORETSKA IZHODIŠČA

Voda se pretaka skozi vse človeške dejavnosti in naše interakcije z vodo kot naravnim virom so del širših narativov, ki govorijo o razmerju med ljudmi in naravo. Pričujoči premislek tako izhaja iz predpostavke, da je kontekst, v katerem ljudje in njihove družbe vstopajo v interakcijo z vodo (njihova realna vsakdanja praksa), tisti, ki uokvirja dožemanja in opise njihovega razmerja do vode oziroma njihove narative. Po tem opisu oziroma narativu pa se nato določajo pravila in procesi, ki konstituirajo robne pogoje upravljanja z vodami. Ne nazadnje nam ta pristop pomaga razumeti in odgovoriti na vprašanje, zakaj so diskurzi o upravljanju z vodami tako različni in pogosto neuskkljeni (Woodhouse, 2017). To lahko povemo še z drugimi besedami: imaginariji o vodah so različni zaradi različnih vsakdanjih praks z vodami – te prakse pa se regulirajo prek zakonov in pravil javne oblasti, upravljaljskih in menedžerskih norm ter skozi institucije in njihovo vsakdanje delovanje – vse te prakse pa uokvirjajo različni imaginariji o vodah. Prav slednji se na tak način uveljavljajo v vsakdanjih praksah, medtem ko se vsakdanje prakse z vodami uveljavljajo v teh imaginarijih.

Iz tega si lahko zastavimo naslednje tri sklope vprašanj, ki so sicer v literaturi o upravljanju z vodami najpogostejše obravnavane: 1. Kdo bi moral participirati pri upravljanju (in kdo mora biti izključen)? 2. Na kateri geografski ravni bi morale institucije upravljanja delovati (območje, porečje ipd.), v kakšnem polisi obsegu naj vključeni participirajo (od informiranja do odločanja o polisi) in na kateri ravni naj bodo posamezni akterji vključeni (nacionalno, lokalno, mednarodno, mrežno ipd.)? ter 3. Kakšna naj bo ustrezna vloga tržnih in netržnih kriterijev pri alokaciji vode? (Woodhouse in Muller, 2017)

V tem prispevku se bomo posvetili le prvemu in drugemu vprašanju, in sicer na ravni zgodovinsko-konceptualne refleksije, ki nas bosta pripeljala do nove konceptualne zastavitve upravljanja z vodami v Sloveniji.

3.1 Starodavne agrarne družbe

Napori po nadzoru, upravljanju in menedžiranju rabe vode so vsaj toliko stari kot agrikultura in človeška naselja. V teh družbah je bil izziv za upravljanje z vodami in njihov menedžment to, kako zagotoviti družbeno kooperacijo – četudi v formi vsiljenega kolektivnega delovanja, s katero bi lahko naredili korak naprej in omogočili določen nadzor nad vodo kot naravnim virom, sicer nujnim pogojem za razvoj agrikulturnih družb.

V literaturi sta se razvila dva pristopa: državocentrični in skupnostno centrični.

3.1.1 Država kot ključni akter upravljanja z vodami

Državocentrični pristop je postavil državo kot glavnega in edinega akterja pri upravljanju z vodami. Nosilni avtor tega pristopa je bil Karl August Wittfogel, ki je bil sicer med prvimi avtorji, ki so poskušali preseči deskriptivni pristop ter razmerje med družbeno organizacijo in menedžiranjem vode tudi teoretizirati. Izhajal je iz observacij Kitajske, Indije in Šrilanke, tudi Srednje Amerike, Mezopotamije, Egipta in Vzhodne Afrike ter ugotovil, da je hierarhična formacija države bistvenega pomena za razvoj namakalne infrastrukture v regijah po vsem svetu. Vse to je opisal v svojem monumentalnem delu *Oriental Despotism: A Comparative Study of Total Power*, ki je bilo prvič objavljeno leta 1957. Delo je poudarilo vlogo namakalnih del in birokratskih struktur, ki so bile potrebne za njihovo vzdrževanje, ter tudi njihov vpliv, ki so ga te strukture imele na družbo. Mnoge družbe, predvsem v Aziji, so bile močno odvisne od gradnje obsežnih namakalnih objektov; gradnjo, vzdrževanje in upravljanje obsežnih namakalnih sistemov je lahko organizirala le centralizirana administracija, pri čemer je bil birokratski despotizem v tako imenovanih orientalskih deželah neizogiben; poleg tega je država morala organizirati tudi prisilno delo za vso populacijo. Seveda je bila takšna struktura v posebnem razmerju do (civilne) družbe; imela je moč in bila je sposobna razbiti ter nevtralizirati kakršno koli drugo družbeno silo, ki bi se mobilizirala proti državi. Takšna država je bila neizogibno despotska, močna, stabilna in bogata. Da bi opisal ta sistem, je Wittfogel skoval izraz »hidravlični imperij«.

Wittfoglova interpretacija »despotske« narave »orientalskega« vladovanja v »hidravličnih družbah« je bila otrok hladne vojne in tenzij, ki so se med velesilama pojavljale v 50. letih prejšnjega stoletja, ko je delo nastajalo. Zato niti ni presenetljivo, da je svojo hidravlično tezo (modificirano) razširil tudi na Sovjetsko zvezo, v kateri je prepoznaval elemente »hidravličnega imperija«. Bil je oster kritik sovjetskega socializma s pozicij miselne tradicije kritične teorije družbe, h kateri je nedvomno intelektualno pripadal.

Njegova teza o neizogibnosti birokratskega despotizma kot edini družbeni sili, ki je sposobna organizirati gradnjo tako velikih namakalnih sistemov, so problematizirali avtorji, kot sta sinolog Frederick W. Mote in John K. Fairbank, medtem ko se je njegova teza zdela stimulatívna predvsem avtorjem, kot so Barrington Moore, George Lichtheim in zlasti Pierre Vidal-Naquet (Woodhouse in Muller, 2017).

Vzporedno s kritiko Wittfoglove teze o hidravličnih družbah pa so se razvile tudi povsem drugačne interpretacije prvotnih agrikulturnih družb, predvsem zato, ker so v njih odkrivali drugačen sistem upravljanja.

3.1.2 Skupnost kot glavni akter upravljanja z vodami

V prvotnih agrarnih družbah je mogoče najti tudi drugačne načine upravljanja z vodami, kjer država ni postavljena v ospredje in tudi ni nujni pogoj agrikulturne dejavnosti teh družb. Tu naj omenimo alternativno predstavitev Caponera, ki ponuja bolj pozitivno perspektivo upravljanja z vodami in namakalnimi sistemi, obenem pa presega Wittfoglov geografski determinizem.

Njegova osnovna ideja je, da je »takoj, ko so se človeške skupine naselile v bližini nekega izvira ali v rečni dolini, vzniknila potreba po tem, da bi vzpostavili vsaj minimalen nadzor nad

povpraševanjem po vodi ter da bi zagotovili pravično distribucijo vode med različnimi rabami in uporabniki« (Caponera, 1992).

Čeprav se je Caponera fokusiral sicer na formalno zakonske okvire, pa je priznaval tudi drugim dejavnikom, da so vplivali na oblikovanje specifičnih aranžmajev upravljanja z vodami v teh družbah; pomembno vlogo pri tem so imeli fizični pogoji in podnebje, družbeno-gospodarske okoliščine, ne nazadnje tudi razmerja moči v takratnih družbah ter religiozni in filozofski mentalni okviri.

Tej liniji razmišljanja o starodavnih agrarnih družbah, ki pa nekje še vedno vztrajajo vse do danes, pripada tudi Elinor Ostrom, politologinja, ki je leta 2009 postala prva ženska dobitnica prestižne Nobelove nagrade za ekonomijo. V delu *Governing of Commons* na pregleden način med drugim prikaže različne institucionalne aranžmaje v različnih kulturah v različnih zgodovinskih obdobjih. Jedro njene teorije je, da so lokalne skupnosti tisti najboljše akterji za menedžiranje naravnih virov; ob predpostavki, da so lokalne skupnosti tiste, ki jih uporabljajo, bi morale tudi te skupnosti same pisati in sprejemati pravila upravljanja, ne pa višje centralizirane oblasti, ki nimajo neposrednega stika in interakcij z naravnimi viri.

Zgodnje študije prvotnih agrarnih družb niso bile enovite; če so ene izpostavljale »despotsko« naravo pri »orientalskem« vladovanju ter poudarjale vlogo in pomen birokratsko organizirane države, so druge v teh družbah odkrivale drugačne, na skupnosti utemeljene aranžmaje vladovanja z vodami.

3.2 Industrijske družbe

Vodni menedžment pa ni imel pomembne vloge le v prvotnih agrarnih družbah v različnih delih sveta; upravljanje in menedžiranje z vodami sta igrala pomembno vlogo tudi v obdobju industrializacije; voda je poganjala stroje ali pa bila pomemben element pri parnih strojih (lokomobilah in lokomotivah), konec 19. stoletja je proizvajala električno energijo, reke pa so služile za prevoz razsutega tovora in drugih, za industrijo potrebnih naravnih virov, surovin ter energentov, navsezadnje tudi končnih izdelkov za trg ob tem, da se je ohranila in se nekoliko spremenila njena vloga v kmetijstvu, vse bolj pa je bila nepogrešljiva v mestih in gospodinjstvih. Upravljanje in menedžiranje z vodo sta se močno modificirala ter bila prilagojena novim družbenim potrebam vsakdanjega življenja v industrijskih družbah.

3.2.1 Modernizacija kot globalna tendenca

Novejši narativi, ki se ukvarjajo z razmerjem med upravljanjem z vodo ter družbenimi in političnimi spremembami, ugotavljajo, da je proces modernizacije, ki označuje prehod iz tradicionalne v moderno družbo, in upravljanje z vodami v času industrializacije povezano z razvojem in gradnjo vodne infrastrukture; ta je bila bolj ali manj zavestno strateško načrtovana in je tekla vzporedno z izgradnjo moderne nacionalne države v začetku 20. stoletja. Kako je ta proces potekal v postimperialni Španiji, je opisal Swyngedouw (1999) in kako v zahodnem delu Združenih držav Amerike Reisner (1986).

Velike modernizacijske cilje je imela tudi Sovjetska zveza po koncu prve svetovne vojne; dohiti in prehiteti je želela kapitalizem ter tako pokazati, da je socializem boljši kot kapitalizem. Ob jasnem cilju je bilo treba iznajti še način, ki je bil zapisan v obliki enačbe: socializem je elektrifikacija plus sovjeti, pri tem pa je bila elektrifikacija mogoča le z gradnjo hidrocentral. Ta modernistični duh v Sovjetski zvezi je bolj poetično ubesedil tudi Gorki, ki naj bi dejal, da je neukročena narava predstavljal »despota«; da sovjetski inženirji »nore reke naredijo razumne«; ter da so bili jezovi orožje v vojni med socialisti in njihovimi kapitalističnimi sovražniki (Rook, 2004).

Modernističnim težnjam se niso mogle izogniti niti države postkolonialne Azije in Afrike (Molle et al., 2009); v teh državah literatura odkriva svojevrstne posebnosti pri upravljanju z vodami. Tignor piše o pričevanju Arthurja Lewisa, ki je kot ekonomski svetovalec sodeloval s premierjem Gane Nkrumahom, v katerem spregovori o tem, kako je politična ekonomija poganjala gradnjo jezov na Akosombi in potem tudi kako je to vplivalo na politično strmoglavljenje premierja (Woodhouse in Muller, 2017). Podoben primer iz Afrike je tudi gradnja Asuanskega jezov v Egiptu. Hladna vojna politične ekonomije, ki se je bila v ozadju tega projekta, je obsežno dokumentirana, vendar pa v tej dokumentaciji nekatere tenzije niso dobro popisane; sprejeta je bila tehnično slabša opcija za nadzor Nila, zato da se je ohranila suverenost Egipta. Namreč če bi bila sprejeta kolonialna alternativa, osnovana na infrastrukturi v Sudanu, Etiopiji in Ugandi, bi spodkopala suverenost Egipta (Collins, 1994).

V južni Aziji so aktualni dramatični izzivi upravljanja in menedžiranja z vodo razumljeni v širšem zgodovinskem kontekstu; v veliko daljše in širše zgodbe političnih, družbenih, gospodarskih ter okoljskih sprememb je umeščen tudi razvoj namakalnih sistemov, kolonialno obdobje pa je dojeto le kot ena faza v tem razvoju (Stone, 1984; Venot, 2009).

Seveda so k državitvornim avanturam v teh predelih sveta aktivno prispevale tudi institucije iz svetovnega severa, kot je Tennessee Valley Authority (TVA) iz ZDA, ki je predstavljala simbol modernizacije nasploh; ta je vodo postavila v center večsektorskega razvojnega načrtovanja, kar je bila svojevrstna kontroverzna avantura (Ekblad, 2002; Rook, 2004).

Ob teh societalnih narativih, ki opisujejo specifično modernističnih teženj in tendenc po vsem svetu, pa obstajajo tudi mnogi drugi narativi, pripovedovalci zgodovin, ki zelo natančno pojasnjujejo specifične institucionalne aranžmaje; slednji so omogočali, da so se objektivne »razvojne« zahteve različnih družb srečevale s konkretno aplikabilno človeško genialnostjo in razpoložljivimi finančnimi viri (Mead, 1903).

3.2.2 Okoljski cilji v zrelih demokracijah versus razvojni izzivi v rastočih gospodarstvih

V nadaljevanju opisujem sočasno dvosmernost sodobnega sveta; na eni strani se v zrelih demokracijah na zahodu pojavljajo zahteve po doseganju okoljskih ciljev, na drugi pa se v rastočih gospodarstvih ostalega sveta vztraja na rastočem gospodarstvu.

»Postmoderni« svet razvitih držav z zreli gospodarstvi se je na splošno obrnil stran od inženiringa, ki je bil usmerjen k povečevanju oskrbe z vodo; obrnil se je stran od »menedžmenta proizvodnje in storitev« ter se usmeril k »menedžmentu povpraševanja«; v skladu s tem si je zastavljal vse manj veličastnih konstrukcijskih ciljev, ki pa so se pokrivali še s cilji po okoljski zaščiti (Postel, 1984).

Te nove usmeritve in cilje, ki so si jih zastavljale razvite zahodne države, je treba umestiti v širši narativ ekološke modernizacije, kot ga je poimenoval John S. Dryzek (2018); ekološka modernizacija, pravi, predvideva »razdvojitve« gospodarske rasti in rabe naravnih virov z namenom, da bi se zmanjšali vplivi družbenih in gospodarskih dejavnosti na okolje (UNEP, 2015).

Tej temeljni spremembi izhodiščne točke v konceptu družbenega razvoja logično sledijo, če se ekološka modernizacija prakticira v političnem prostoru, tudi ustrezne normativne in institucionalne modifikacije dosedanjega upravljanja in menedžiranja z vodami, in sicer na vseh ravneh odločanja.

Tako je EU s sklepi EP leta 2019 in pozneje z operativnimi odločitvami EK stopila na pot ekološke modernizacije, Slovenija pa se ji je s sedanjo vlado – vsaj deklarativno – pridružila. Niso pa vse države članice EU enako zavezane temu razvojnemu konceptu; tudi tu gre ločnica med okoljsko oziroma gospodarsko bolj usmerjenimi državami.

Države, za katere so sicer značilne hitra rast, urbanizacija in industrializacija, se že soočajo z velikimi izzivi upravljanja in menedžiranja s svojimi lastnimi vodnimi viri; ko hočejo razvijati ustrezno vodno infrastrukturo in slediti naraščajočim potrebam različnih uporabnikov po eni strani, so po drugi soočene z neželenimi okoljskimi učinki. Tako so mnoge države oziroma mnoga območja v njih zaradi povečanih zahtev po vodnih virih že prešle tisto točko, ko je bilo dovolj, da je bil njihov glavni cilj samo zagotoviti vodo različnim uporabnikom; ko se enkrat preide ta točka v razvoju, je treba na teh območjih sprejemati tudi ukrepe, ki so usmerjeni v zaščito vodnih virov pred onesnaževanjem in v varovanje skupnosti pred ekstremnimi razmerami, ki jih lahko med drugim povzročata tudi fizično pomanjkanje kakovostne vode.

Na tej stopnji razvoja je treba sprejemati kompromisne odločitve glede naslednjih vprašanj, ki pa so pravzaprav politična vprašanja in ne tehnično-administrativna: Kdo lahko (prioritetno) uporablja vodo? ter Za kakšen namen se (prioritetno) uporablja voda in pod kakšnimi pogoji jo lahko (po prioritetni listi določeni) uporabniki koristijo?

Seveda lahko na ta vprašanja arbitrarno odgovori aktualna javna oblast pod čim manjšim pritiskom organizirane civilne družbe in zeleno ozaveščene kritične javnosti; to si lahko zagotovi s tem, da spremeni zakonodajo, ki izključuje določene akterje, da postopa tako, da utiša določene akterje v javni sferi in/ali v odločevalskih institucijah, da ignorira predloge drugih akterjev, ki jih utemeljujejo na splošnih (ne zasebnih) interesih, in daje prednost le svojim lastnim predlogom, praviloma vezanim na kakšne parcialne interese ali v kakršni koli kombinaciji tega. Ko javna oblast postopa na tak način, je upravičena do javne in politične ocene, da ne krepí demokratičnih tendenc, da je zato s svojim ravnanjem usmerjena v izgrajevanje nedemokratičnega, v tendenci pa avtoritarnega komunikacijskega in odločevalskega reda.

Druga možnost pa je, da se lahko tovrstne kompromisne odločitve, ki sledijo okoljski in ekološki etiki (Gleeson in Low, 2021), sprejemajo le v ustrezno dizajniranih komunikacijskih in odločevalskih formah, utemeljenih v ekološko-deliberativni demokraciji, ki transcendirajo obstoječ liberalno-demokratski institucionalni aranžma, ki je bil dizajniran za drugačne namene in družbeno razvojne cilje.

Zdi se, da je Slovenija – kljub obilici vode, ki jo ima na razpolago za različne uporabnike – na tej prelomni točki, ko bo morala z izgrajevanjem novih infrastrukturnih objektov in sistemov za zadovoljevanje eksistenčnih potreb poskrbeti tudi za ukrepe, ki bodo bolj usmerjeni v zaščito vodnih virov pred onesnaževanjem in v varovanje skupnosti na različnih ravneh pred ekstremnimi razmerami (tudi zaradi podnebnih sprememb), ki so lahko tudi posledica fizičnega pomanjkanja vode na nekaterih območjih.

4. ZAKLJUČEK

Na prelomni točki, ko ni več dovolj poskrbeti samo za nove infrastrukturne objekte in sisteme, s katerimi bi zadovoljevali rastoče potrebe po vodi, temveč je treba poskrbeti tudi za ukrepe, s katerimi se zaščitijo vodni viri in skupnosti pred ekstremnimi razmerami, je treba v določanje družbene prioritete glede rabe vode vključiti vse zainteresirane, pri tem pa upoštevati okoljsko in ekološko etiko ter deliberativna pravila komuniciranja in odločanja. Komunikacijski proces, ki bi zadovoljil vsem tem kriterijem, pa je mogoče speljati le ob transcendiranju obstoječih liberalno-demokratskih institucionalnih aranžmajih (Eckersley, 2022).

Zato mora biti prvi korak pri spreminjanju vodne polisi, ki bo sposobna nagovoriti aktualna odprta vprašanja rabe voda, ne to, da se dodajajo vedno novi predlogi in zahteve po ukrepih, ki jih je treba sprejeti, temveč da se znotraj obstoječega institucionalnega aranžmaja zahteva uvajanje novih modalitet, ki izhajajo iz podmene o transcendiranju liberalno-demokratske države v zeleno državo; namreč šele te spremembe bodo lahko sploh omogočile sprejetje novih predlogov in polisi ukrepov, ki jih terja sedanji trenutek.

Zdi se, da je Slovenija na tej prelomni točki glede upravljanja in menedžiranja z vodami.

LITERATURA IN VIRI

1. Caponera, D. A., 1992. Principles of water law and administration. Rotterdam: Balkema.
2. Collins, R., 1994. History, hydropolitics and the Nile: myth or reality. In: Howell, P. and Allan, J. A. (Eds) The Nile: Sharing a Scarce Resource. Cambridge: Cambridge University Press (str. 109–36).
3. Dryzek, J. 2018. Politika zemlje. Okoljski diskurzi. OIKOS. Ljubljana: IČKZ.
4. Eckersley, R., 2019. Zelena država. Premišljanje demokracije in suverenost. OIKOS. Ljubljana: IČKZ.
5. Ekbladh, D., 2002. "Mr. TVA": grass-roots development, David Lilienthal, and the rise and fall of the Tennessee Valley Authority as a symbol for US Overseas Development, 1933–1973. DiplomaticHistory, 26(3), 335–374.
6. Le Goff, J., 2001. Mentalitete. Dvoumna zgodovina. Monitor ISH Vol. III / št. 1–2.
7. Low, N. in Gleeson, B., 2022. Pravičnost, družba, narava. Raziskovanje politične ekologije. OIKOS. Ljubljana: IČKZ.
8. Lukšič, A., 1999. Rizična tehnologija. Izziv demokraciji: k politični ekologiji. Ljubljana: ŠOU.

9. Mead, E., 1903, 2009. *Irrigation Institutions: A Discussion of the Economic and Legal Questions Created by the Growth of Irrigated Agriculture in the West* [1903]. Cornell University Library. Paperback 2009. Dostopno na: <https://archive.org/details/irrigationinsti01meadgoog> [6. 9. 2022].
10. Ostrom, E., 2022. *Upravljanje skupnega. Evolucija institucij za kolektivno akcijo*. OIKOS. Ljubljana: IČKZ.
11. Postel, S., 1984. *Water: rethinking management in an age of scarcity*. Dostopno na: <https://agris.fao.org/agris-search/search.do?recordID=US9013696> [6. 9. 2022].
12. Power, L., 2022. *Privid nas pelje v pekel*. Dnevnik. Objektiv, 27. avgust, str. 4–6.
13. Reisner, M., 1986, 1993. *Cadillac Desert: The American West and Its Disappearing Water*. NY: Penguin Books, 2nd edition.
14. Rook, R., 2004. *Race, Water, and Foreign Policy: The Tennessee Valley Authority's Global Agenda Meets "Jim Crow"*. *Diplomatic History*, 28(1), 55–81.
15. Stone, I., 1984. *Canal Irrigation in British India*. Cambridge: CUP.
16. Swyngedouw, E., 1999. *Modernity and Hybridity: Nature, Regenerationismo, and Production of the Spanish Waterscape, 1890–1930*. *Annals of Assoc. of American Geographers*, 89(3), 443–465.
17. Swyngedouw, E., 2015. *Liquid power. Water and Contested Modernities in Spain, 1898–2010*. London: MIT Press.
18. UNEP, 2015. *Options for decoupling economic growth from water use and water pollution*. Report of the International Resource Panel Working Group on Sustainable Water Management. Nairobi: United Nations Environment Programme.
19. Venot, J. P., 2009. *Rural Dynamics and New Challenges in the Indian Water Sector: The Trajectory of the Krishna Basin, South India*. V: Molle, F. and Wester, P. (ur.): *River Basin Trajectories. Societies, Environments and Development*. Wallingford: CAB International.
20. Wittfogel, K., 1957. *Oriental Despotism: A comparative Study of Total Power*. New York: Random House.
21. Woodhouse, P. in Muller, M., 2017. *Water Governance – an historical perspective on current debates*. Dostopno na: https://www.academia.edu/82181002/Water_Governance_An_Historical_Perspective_on_Current_Debates [6. 9. 2022].